

UTVRDA STUPČANICA – BUDUĆI MUZEJSKI PARK

Autor Dubravko Adamović, akad. slikar

Subota, 13 Listopad 2012 12:42 - Ažurirano Petak, 30 Svibanj 2014 10:12

Utvrd Stupčanica zaštićeni je spomenik kulture, kulturno dobro još od 1961. godine. Od 2005. provode se istraživačko-građevinsko-konzervatorski radovi na ovoj srednjovjekovnoj utvrdi "njemačkog tipa" s 19-metarskom romaničkom branič-kulom. Projekt financiraju Ministarstvo kulture i Općina Đulovac te Ministarstvo turizma uz pomoć Hrvatskih šuma d.o.o. Namjena kompleksa utvrde u budućnosti je Muzejski park utvrde Stupčanice – izletište i lovačko odmorište s mogućnošću prolaznog boravka i noćenja.

Utvrd Stupčanicu izgradio je njemački plemićki rod Tiboldovića (Thybold) u 12./13. st., nakon osnivanja Zagrebačke biskupije 1094., u vremenu potpadanja Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pod mađarsko kraljevstvo dinastije Arpadovića. Plemići Tiboldovići, potomci bana Tibolda, u Mađarskoj su obnašali župansku čast. Njihovoj županiji Somogy pripojena su područja starih hrvatskih slavonskih kotara između Drave i Save, danas Virovitica, Daruvar, Sirač, Pakrac, Okučani, Novska i Jasenovac. U kasnijim razdobljima posjed Stupčanica našao se u Križevačkoj županiji i Čazmanskom arhidakonatu.

Ime Stupčanica prvi se put spominje kao magna Supluncha terra 1275., a prvi poznati vlastelini-feudalaci bili su komes Zerija Magnus Tiboldović i magistar Pavao I. Tiboldović. Kasnije dobivaju pridjevak Svetački (mađ. de Zempche, de Zenche, Szencsei), sve po crkvenom distriktu Svetačje, gdje se nalazila većina njihovih posjeda. U utvrd Stupčanici nalazila se kapela sv. Franje Biskupa. Kao vlastelini, plemići Tibolodovići, skrbeći o duhovnom i prosvjetnom životu, osnivaju veliki samostan sv. Margarete u Bijeloj, nedaleko Sirača i dovode nekoliko opata iz benediktinskog središta Monte Cassino u Italiji. Na njihovom glavnom posjedu, u podnožju Stupčanice, zaživjela su i dva veća naselja, trgovišta, sa sudom i školom: Gornja Stupčanica (Superior Sopploncza), danas selo Bastajski Brđani i Donja Stupčanica (Inferior Sopploncza), danas selo Mali Bastaji, sa srednjovjekovnim župama Blažene Djevice Marije i sv. Mihaela. Cijelom veleposjedu pripadala su 62 sela, a posljednji vlasnik prije turskih osvajanja bio je plemić Stjepan Banić. Na starim kartama iz 16. i 17. st. utvrda Stupčanica zabilježena je kao Sopploncza, Sapploncza, Soplontz, Stopronicza i Soppronicza.

AUSTRIJSKA VOJSKA SPALJUJE UTVRDU

Godine 1542. Stupčanicu je, gotovo bez borbe, zauzeo Mehmed paša Jahjapašić. Utvrda

postaje sjedište turske nahije – općine s vojnom posadom koja je primala plaću od prihoda solane Akhioli na Crnom moru. Popis nastao 1577. bilježi samo 50 turskih pješaka. U Drugom turskom ratu (1593. – 1606.) Stupčanicu je nakratko 1606. osvojio Nikola Zrinski. Prvi opis utvrde potječe iz 17. st. kada turski putopisac Evlija Čelebi piše: "Stupčanica ima četverougao oblik, a sazidan je od kamena. Tvrd je i divan, ali malen. U unutrašnjosti tvrđave nalazi se kapetan, oko dvije stotine vojnika, njihove kuće, skladišta municije, nekoliko topova. Jedan most je pred kapijom i jedna džamija." Nakon poraza Turaka pod Bečom 1683. god. i početka Velikog rata za oslobođenje (1683. – 1699.) tadašnji posjednici Kasim-aga i Murat-aga 1688. god. napuštaju Stupčanicu s 40 vojnika i povlače se u Gradišku.

Bojeći se turskog protunapada, osvajanja i povrata teritorija, austrijska vojska spaljuje utvrdu. U izvješću Austrijske dvorske komore iz 1698. spominje se tvrđa Stupčanica kao "posve razrušena, golih zidova, a veliki toranj (kula) je bez krova, do koje se ne mogu uspeti kola zbog visine brda". Ovaj opustjeli, slabo napučen i ratom opustošeni kraj započeo se naseljavati tek za vrijeme austrijske carice Marije Terezije (1740. – 1780.) i veleposjednika grofa Antuna Jankovića Daruvarskog, markantne figure u tadašnjem političkom životu carstva.

IME STUPČANICE I SELA BASTAJI

Sela Bastaji, Mali Bastaji, Bastajski Brđani, kao i potok Bastazina, dobili su ime po jednom od obližnjih vrhova Papuka - brdu Bastazi (danas vrh Kik, kota 573). Na starim je kartama ovdje zabilježena šuma i utvrda Stupčanica. Vrlo je zanimljivo da su spomenuta tri sela i potok dobili ime po susjednom brdu Bastazi, a ne po važnijem imenu srednjovjekovne utvrde i dva trgovišta - Stupčanica. Uzimajući u obzir sve podatke, očigledno je kako je ime Stupčanica starije od imena Bastazi. Međutim, latinska srednjovjekovna riječ BASTITA i BASTIA znači "obrambeni toranj", odnosno, starohrvatska riječ BASTHA i BASTAJI znači "bastion". Kako i kada je došlo do ove zamjene imena nije moguće potpuno točno utvrditi, ali je već za vrijeme Turaka postojalo selo Bastaji, koje se ne spominje u predtursko vrijeme. Očigledno je kako ime Stupčanica znači "stup", odnosno u širem smislu "obrambeni toranj – bastion u obliku stupa." Prema zapisanim srednjovjekovnim imenima Stupčаницe (Sapploncza, Sopploncza, Soppronicza), pravi hrvatski naziv za ovu srednjovjekovnu utvrdu bio bi "Saplonča," "Soplonča"

ili "Soplonica."

SADAŠNJE STANJE I BUDUĆA NAMJENA STUPČANICE

Stupčanica je na prijelazu iz 19. u 20. st. bila popularno izletište - sat hoda udaljeno od poveznice s Daruvarskim Toplicama, netom dovršene austro-ugarske željezničke pruge Barč – Daruvar – Banova Jaruga. Tijekom Domovinskog rata, od 1992. u UN sektoru Zapad, lokalitet su poradi njegove ljepote, očuvanosti i položaja često obilazile različite strane vojne i civilne misije (UNPROFOR, UNCRO, UN, EZZ i OESS). Godine 1999. u organizaciji Hrvatske matice iseljenika (HMI) i Grada Daruvara, a u okviru projekta Mladeži hrvatske dijaspori "TASK FORCE 99 - Dođite i sudjelujte u obnovi Hrvatske" gornji plato lokaliteta očišćen je od drača i žbunja, kao i očuvani lokalitet drugog važnog srednjovjekovnog grada u općini Đulovac – utvrda plemića Nelipića, Dobra Kuća.

Nakon svršetka programa istraživanja, sanacije i konzervacije utvrda Stupčanica postat će atraktivno izletište (eko-turizam, seoski turizam, camping i lovni turizam) u sklopu turističke ponude Općine Đulovac, Daruvarskih Toplica, Termalnog vodenog parka Aquae Balissae i Grada Daruvara, odnosno Turističke zajednice Daruvar – Papuk, kao glavne turističke destinacije Bjelovarsko-bilogorske županije i šire regije. Prateći objekti turističko-izletničke namjene Muzejskoga parka utvrde Stupčanice – izletište i lovačko odmorište s mogućnošću prolaznoga boravka i noćenja namjeravaju se urediti u neposrednoj blizini utvrde, ne narušavajući pritom srednjovjekovni mikrojejsaž. Općina Đulovac upravo završava projekt pristupno-turističko-edukativne staze od zaseoka Škodinovac do utvrde Stupčanica sa svim pratećim elementima u dužini od 2,5 km, koju sufinancira Ministarstvo turizma.

Povijesni podatci u ovom tekstu sadržaj su turističkih info tabli koje je uredio i napisao mr.sc. B. Schejbal, prof., koji je i idejni tvorac i pokretač projekta turističke staze.

{clgallery}images/stories/galerija/kultura_stupcanica_10_12_2012/{end-clgallery}